

KARTA EWIDENCYJNA
ZABYTKÓW
ARCHITEKTURY I
BUDOWNICTWA

A B C D E F G H I J K L Ł M N O P R S T U W X Y Z

NR 934

1. Obiekt 63/1

TEATR WIELKI

2. Czas powstania

1825 – 1833 r.
1954 – 1965 (odbudowa)

3. Miejscowość

WARSZAWA

1. WIDOK OD PN.-ZACH; 2. ORIENTACJA 1:20000; 3. RZUT 1:1000; 4. SYTUACJA 1:5000

4. Adres:

PLAC TEATRALNY 1

nr hip. [REDACTED]

5. Przynależność administracyjna

województwo.....MAZOWIECKIE

dzielnica.....ŚRÓDMIEŚCIE

6. Poprzednie nazwy miejscowości

WARSZAWA

7. Przynależność administracyjna przed I VI 1975

województwo.....WARSZAWSKIE

powiat.....WARSZAWSKI

8. Właściciel i jego adres

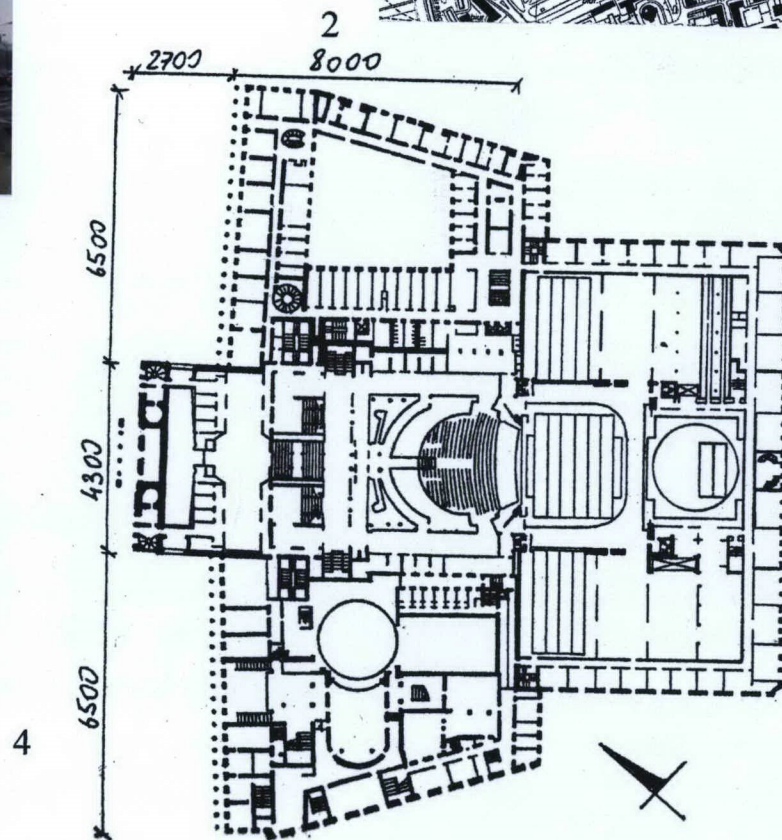
SKARP PAŃSTWA

9. Użytkownik i jego adres

Opera Narodowa w Warszawie
ul. Pl. Teatralny 1
00-950 WARSZAWA

10. Rejestr zabytków

Nr 521 z 01.07.1965 r.

0 100 m

Gmach Teatru Wielkiego wzniesiony został w stylu klasycystycznym w latach 1825–1833 wg projektów arch. **Antoniego Corazziego**, dekoracje rzeźbiarskie wykonali Tomasz Acciardi, Konstanty Hegel, Paweł Małiński i Ludwik Kaufman. Budowla w 1939 r. poważnie uszkodzona i w 1944 r. spalona – z oryginału pozostała fasada od str. Pl. Teatralnego oraz część murów wnętrza Sal Redutowych. Odbudowa nastąpiła w latach 1954–1965 wg projektów arch. **Bohdana Pniewskiego** z zespołem, dekoracja wnętrz m.in. Tadeusz Gronowski, Barbara Pniewska i Władysław Zych.

Inicjatorem powstania nowego, monumentalnego gmachu opery w Warszawie był kompozytor, twórca opery narodowej, Wojciech Bogusławski. Wraz z rozwojem sztuki scenicznej i operowej głównie na dworach magnackich i szlacheckich pojawiła się potrzeba budowy nowoczesnej budowli przystosowanej do rosnących potrzeb rozbudowywanej scenografii. Tym warunkom nie mógł podołać wybudowany i działający w latach 1779–1833 Teatr Narodowy przy Placu Krasińskich. Na projekt nowego gmachu Teatru Narodowego został rozpisany konkurs, który wygrał włoski architekt A. Corazzi, będący czołowym przedstawicielem architektów działających w Warszawie. Miejsce wybrane pod budowę gmachu zabudowane było budowlą Marywila, którego rozbiórkę przeprowadzono między lipcem a sierpniem 1825 r., pozostawiając jedynie nowe skrzydło Marywila, które projektu arch. Ch. P. Aigner tzw. Dom pod kolumnami, zlokalizowany przy obecnym wschodnim skrzydle Teatru Wielkiego. Już 19 listopada 1825 r. wmurowano kamień węgielny i rozpoczęto budowę gmachu z wykorzystaniem zachowanego fragmentu Marywila, oraz uzyskanej z rozbiórki cegły. Budowę prowadził Ludwik Kozubowski. Gmach zaprojektowany przez Corazziego składał się zasadniczo z trzech członów: korpusu mieszczącego salę teatralną na 2500 miejsc, sceny i zascenia z garderobami oraz dwóch skrzydeł: zachowanego Domu pod kolumnami Aignera (wschodnie skrzydło) oraz analogicznie zaprojektowanego skrzydła z drugiej strony z tzw. Salami Redutowymi na okolicznościowe zabawy mogące pomieścić 8000 osób.

SYTUACJA

Gmach zlokalizowany na parceli ograniczonej ulicami od str. pn. Senatorską, od zach. Wierzbową, od pd. pl. Józefa Piłsudskiego i od wsch. ul. Moliere. Fasada zwrócona w kierunku pn.-zach. poprzedzona obszernym Placem Teatralnym pełniącym obecnie funkcję parkingu.

MATERIAŁ I KONSTRUKCJA

Konstrukcja mieszana, ściany nośne ceglano ceramiczne, łączone na zaprawę wapienno-piaskową, część fundamentów posadowiona jest na ławach betonowych. Stropy żelbetowe oraz Ackermanna, w piwnicach części wschodniej zachowane sklepienia kolebkowe z lunetami (są to piwnice Domu pod Kolumnami). Portyk fasady i podjazd posiadają kamienne okładziny. Pozostałe elewacje tynkowane, część detalu architektonicznego (cokoły, bazy kolumn) kamienna, kapitele kolumn odlewane ze stopów metali. We wnętrzach przeważa okładzina z granitu i marmuru. Posadzka wyłożona jest płytami marmurowymi, granitem i drewnianym parkietem. Stolarka drzwiowa w większości drewniana, jedno – wieloskrzydłowa, skrzydła pełne, płycinowe i przeszklone. Stolarka okienna drewniana, okna w większości dwuskrzydłowe z szprosowaniem. Elementy konstrukcji sceny, zascenia i sznurowni – stalowe. Konstrukcje schodów – żelbetowe.

RZUT

Główny człon prostokątny zawiera na osi czworoboczny westybul, foyer i podkowiastą widownię ze sceną oraz występujące symetrycznie po obu stronach sceny prostokątne kulisz z częścią techniczną. Po obu stronach korpusu głównej usytuowane są dwa trapezowe skrzydła boczne (aignerowskie i corazzińskie). Od strony zachodniej zlokalizowane tam dawne sale Redutowe, powiązane z sceną Teatru Narodowego i jego zapleczem, w skrzydle wsch. umieszczona część administracyjna obiektu rozlokowana wokół wewnętrznego dziedzińca.

BRYŁA

Budowla o zwartej, zróżnicowanej, podpiwniczonej bryle, podporządkowanej narastającej czterokondygnacyjnej części środkowej, flankowanej dwoma trójkondygnacyjnymi skrzydłami. Na osi bryły stopniowo spiętrza się począwszy od portyku z kolumnadą w fasadzie zamkniętej trójkątnym tympanonem do tylnej części gmachu mieszczącej wysoką scenę równie za sceną. Skrzydła boczne po str. wsch. przekryte niskim, niewidocznym z poziomu ulicy zadaszeniem, po str. zach. występuje otwarty wewnętrzny dziedziniec. Zadaszenie korpusu głównego ma formę dwuspadową (przedłużony portyk), ponad widownią dach czterospadowy.

ELEWACJE

Fasada korpusu głównego od strony pn. składa się z siedmioosiowej, czterokondygnacyjnej części centralnej, rozczłonkowanej na ostatniej kondygnacji pilastrami toskańskimi i zwieńczonej trójkątnym szczytem oraz trójkondygnacyjnymi trójkprześłowymi partiami bocznymi, rozdzielonych kolumnami w porządku jońskim, dźwigających wysoką, pełną attykę. Część środkowa korpusu poprzedzona została dziewięcioprześłowym kolumnowym perystylem w porządku korynckim zwieńczonym pełną, dwustopniową attyką z rzeźbą kwadrygi. Część przyziemia perystylu posiada trójosiowy układ prostokątnymi otworami wejściowymi w arkadowych obramieniach z wydzielonymi, półkoliście zamkniętymi nadświetlami. Przed wejściem usytuowano czteroprześłowy portyk kolumnowy w porządku toskańskim, zakończony tarasem pełniącym funkcję podjazdu. Po bokach perystylu znajdują się parterowe, trójkprześłowe aneksy (pierwotnie kordegardy) dostawione do frontowej części pierwszej kondygnacji korpusu.

14. Kubatura ok. 90 000 m ³	15. Powierzchnia użytkowa 16000 m ²	16. Przeznaczenie pierwotne obiekt użyteczności publicznej	17. Użytkowanie obecne obiekt użyteczności publicznej
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja (po 1945 r.) 1954-1965 – odbudowa powojenna z zachowaniem elewacji od pl. Teatralnego i części Sal Redutowych. 1985 – pożar budynku i odbudowa w latach 1985-1986 Dodatkowe prace powojenne ograniczały się do adaptacji niektórych pomieszczeń, wymiana wind, renowacja części elewacji (od ul. Wierzbowej) 2002 - umieszczenie rzeźbionej kwadrygi na portyku kolumnowym (rzeźb. Adam Myjak i Janusz Pastwa) wraz z konstrukcją wzmacniającą.		19. Stan zachowania(fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) Stan zachowania podstawowych elementów konstrukcyjnych obiektu – dobry Stan zachowania fasady Corazziańskiej – wymaga przygotowania ekspertyzy konserwatorskiej. Występują miejscowe zawilgocenia i zagrzybienienia piwnic, ze względów historycznych budynek nie posiada jednorodnego systemowego rozwiązania hydroizolacji	

21. Akta archiwalne i źródła ikonograficzne (rodzaj, numer i miejsce przechowywania)
Dokumentacja techniczna Teatru Wielkiego w Warszawie

23. Uwagi różne

24. Opracowanie karty ewidencyjnej

tekst.....mgr Jan Szuliński

J. Szuliński

plany, rysunki.....(wg *Atlas architektury Warszawy*)

fotografie..... mgr Jan Szuliński

miejsce przechowywania negatywów.....u autora

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PORSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

22. Bibliografia

Biegański P., *Koncepcja placu Teatralnego w Warszawie na tle twórczości Antoniego Corazziego*, BHS 1937, R VI, z.3

Biegański P., *O przestrzennej kompozycji Corazziańskiego teatru w Warszawie*, KAiU, 1958, t. III, z. 1

Biegański P., *Teatr Wielki*, Warszawa 1974 r.

Leśniakowska M., *Architektura w Warszawie*, Warszawa 1998 r.

Rychłowska-Kozłowska A., *Marywil*, Warszawa 1975 t.

Szwankowski E., *Ulice i place Warszawy*, wyd. 2, Warszawa 1970

A. Rottermund, J. Chrościcki, *Atlas architektury w Warszawie*, 1977

25. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

26. Załączniki

załączniki – 3

1. Miejscowość 2. Dzielnica	WARSZAWA ŚRÓDMIEŚCIE	5. Obiekt (nazwa jak w karcie) TEATR WIELKI	6. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) c.d. historii, zdjęcia archiwalne
--------------------------------	-------------------------	--	---

cd. rubr. Nr 12

Teatr wyposażony był w najnowocześniejszą na owe czasy maszynię wykonaną przez Faralskiego (udoskonalona wersja maszyni teatru w Berlinie). W 1829 r. rozpoczęto prace nad wystrojem plastycznym, w której szeroki udział wzięli rzeźbiarze warszawscy i zagraniczni: K. Hegel, P. Maliński, P. Kaufman, T. Accardi, wykonali monumentalne rzeźby figuralne z kamienia i do odlewów żeliwnych oraz płaskorzeźby. Wewnątrz zdobienia malarskie wykonywali m.in: A. Brodowski, M. Zalewski, P. Benedetti. Dalszą realizację bogatego wystroju przerwało powstanie listopadowe oraz same represje, zmieniono wtenczas nazwę na Teatr Wielki (rozważano również możliwość zmiany gmachu teatru na cerkiew). Kontynuację prac rozpatrywał specjalny komitet. Wnętrza ze znacznie pomniejszoną widownią, wykonywano bardziej prowizorycznie, a wśród wykonawców nie było twórców polskich. Ukończenie budowy i dekoracji teatru oraz uroczyste otwarcie przewidywano na dzień 1 stycznia 1833 r. Pierwsze przedstawienie w nowo otwartym teatrze odbyło się 24 lutego 1833 r., a był nim "Cyruk sewilski" Gioacchina Rossiniego przygotowany przez działający już wcześniej w Warszawie zespołów narodowej opery, baletu i dramatu. Prowizoryczne wnętrza przebudowano dopiero w 1870 r. podczas gruntownych prac przeprowadzonych pod kierunkiem Władysława Rittendorfa – zrealizowano wówczas widownię zgodnie z pierwotnym planem Corazziego. Następne przebudowa wnętrza nastąpiła w 1884 r. wg projektu Bronisława Żochowskiego i ten układ zachowany został do 1939 r. Sale Reduty w gmachu Teatru Wielkiego zaadoptowane zostały na teatr, m.in. przeniósł się tu Teatr Rozmaitości po pożarze. Teatr o nazwie Reduta zainicjował swoją działalność w 1919 r. w sali, której adaptację zaprojektował arch. Antoni Jawornicki. W 1924 r. na tyłach Sal Redutowych otwarto sale Teatru narodowego, zaprojektowaną przez arch. Czesława Przybylskiego w stylu klasycystycznym. W 1938 r. na zlecenie ówczesnego prezydenta miasta St. Starzyńskiego rozpoczęto kolejne studia nad możliwością unowocześnienia gmachu, prowadzone pod kierunkiem arch. Lecha Niemojewskiego (pro. Politechniki Warszawskiej). Prace nad dalszymi projektami oraz badaniami zatrzymała II wojna światowa. Podczas oblężenia Warszawy w 1939 r. Teatr Wielki został zbombardowany i uległ niemal całkowitemu zniszczeniu. Pozostała jedynie oryginalna klasycystyczna fasada gmachu oraz część Sal Reduty. Już w 1939 r. rozpoczęto prace zabezpieczające gmach. Projekty odbudowy prowadzono już w latach okupacji 1941-1943. W okresie Powstania Warszawskiego (1944) teatr został spalony a w jego wnętrzu hitlerowcy rozstrzelali ludność cywilną.

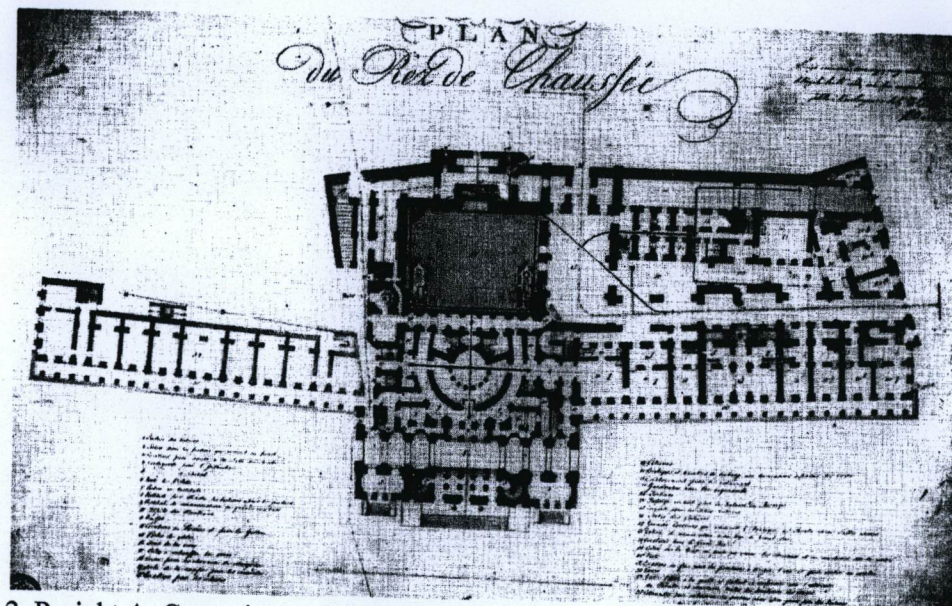
Odbudowa W latach 1945-1965 zespół działał na innych scenach, a gmach teatru zaczęto odbudowywać. W roku 1950 rozpisany został konkurs na projekt odbudowy, w którym wzięli udział sześć zespołów architektów. Konkurs wieloetapowy, który początkowo zakładał architektoniczną formę ukształtowania bryły teatru został przez architektów rozszerzony na całość problematyki związanej z funkcją nowoczesnego gmachu, wygrał zespół Bohdana Pniewskiego. W skład zwycięskiego zespołu weszli: H. Handzelewicz, W. Jotkiewicz i S. Krajewski. Projekt adaptował zachowaną fasadę corazzińską ale zakładał wyburzenie pozostałych fragmentów Sali Redutowej. Krytykowany był jednocześnie za zdeprecjonowanie oryginalnej fasady przez tylną część zaplecza, zbyt małą ilość przeszkleń szczególnie w partii piętra oraz wiele błędów w rozwiązaniach akustycznych, widoczności z widowni i komunikacji pionowej pomieszczeń reprezentacyjnych. W trakcie przygotowania projektu do realizacji uległ on jeszcze wielu zmianom w stosunku do wersji konkursowej: zamiast trapezowej widowni wprowadzono podkowiastą z tarasami, udoskonalono również scena i zaplecze co doprowadziło do powiększenia kubatury budowli. Bryła została powiększona i wyniesiona nieco w górę, zrezygnowano również z trójkątnego tympanonu, który miał wieńczy elewację od str. PL. Zwycięstwa. Realizacja budowy w latach 1954 -1965 przebiegała pod kierunkiem dyrektora teatru Arnolda Szyfmana. W zrealizowanej formie gmachu z budowli corazzińskiej zachowała się najcenniejsza część – człon środkowy fasady, flankowany bocznymi skrzydłami, dominując narastającymi elementami bryły nad całym otoczeniem. Uroczysty koncert inaugurujący działalność teatru po odbudowie odbył się 19 listopada 1965 r. przedstawieniem „Strasznego Dworu” Moniuszki, pod dyktando Zygmunta Latoszewskiego. W roku 2002 portyk otrzymał nowe zwieńczenie rzeźbiarskie w postaci kwadrygi wykonanej przez prof. Myjaka z ASP.

Verte

1. Widok Teatru Wielkiego, rys. A. Corazzi, ok. 1833 r.

2. Projekt A. Corazziego, plan przyziemia, wersja realizacyjna z 1825 r.

3. Widok Teatru Wielkiego, stan ok. 1891 r.

1. Miejscowość	WARSZAWA	5. Obiekt (nazwa jak w karcie)	6. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Dzielnica	ŚRÓDMIEŚCIE	TEATR WIELKI	c.d. opis zdjęcia, rzut parteru 1:500

Fasada c.d. rub. 13

Kompozycje architektoniczne fasady korpusu głównego i perystylu uzupełniają płaskorzeźby: w tympanonie „Popiersie Anakreonta i trzy Muzy” (T. Accardi rekonstrukcja), we fryzie dolnej części perystylu „Powrót Edypa z igrzysk olimpijskich” (P. Maliński), postacie tancerek po bokach perystylu i bocznych arkad korpusu głównego (K. Hegel). Kompozycje figuralne uzupełnia ornamentyka roślinna, wypełniająca fryzy w środkowych i bocznych partiach korpusu głównego. W kordegardach wprowadzono prostokątne płyciny z płaskorzeźbionymi panopliami.

Elewacje północne skrzydeł bocznych o symetrycznym układzie względem korpusu głównego, czterokondygnacyjne, dwudziestojednoosiowe, poprzedzone kolumnowymi podcieniami w porządku tokańskim, sięgającymi wysokości drugiej kondygnacji i zamkniętych tarasem z ażurową, żeliwną balustradą, rozpiętą między czworobocznymi murowanymi słupkami. Otwory drzwiowe w partii przyziemia i trzeciej kondygnacji (portefenetry) posiadają prostokątne obramienia, górnej kondygnacji zwieńczone gzymsami. Otwory okienne w kondygnacji drugiej i czwartej, kwadratowe, ujęte w proste ramy, pełnią kompozycyjną funkcję mezzanina. Całość zwieńczona jest wysoką, pełną attyką, poprzedzoną profilowanym gzymsem koronującym.

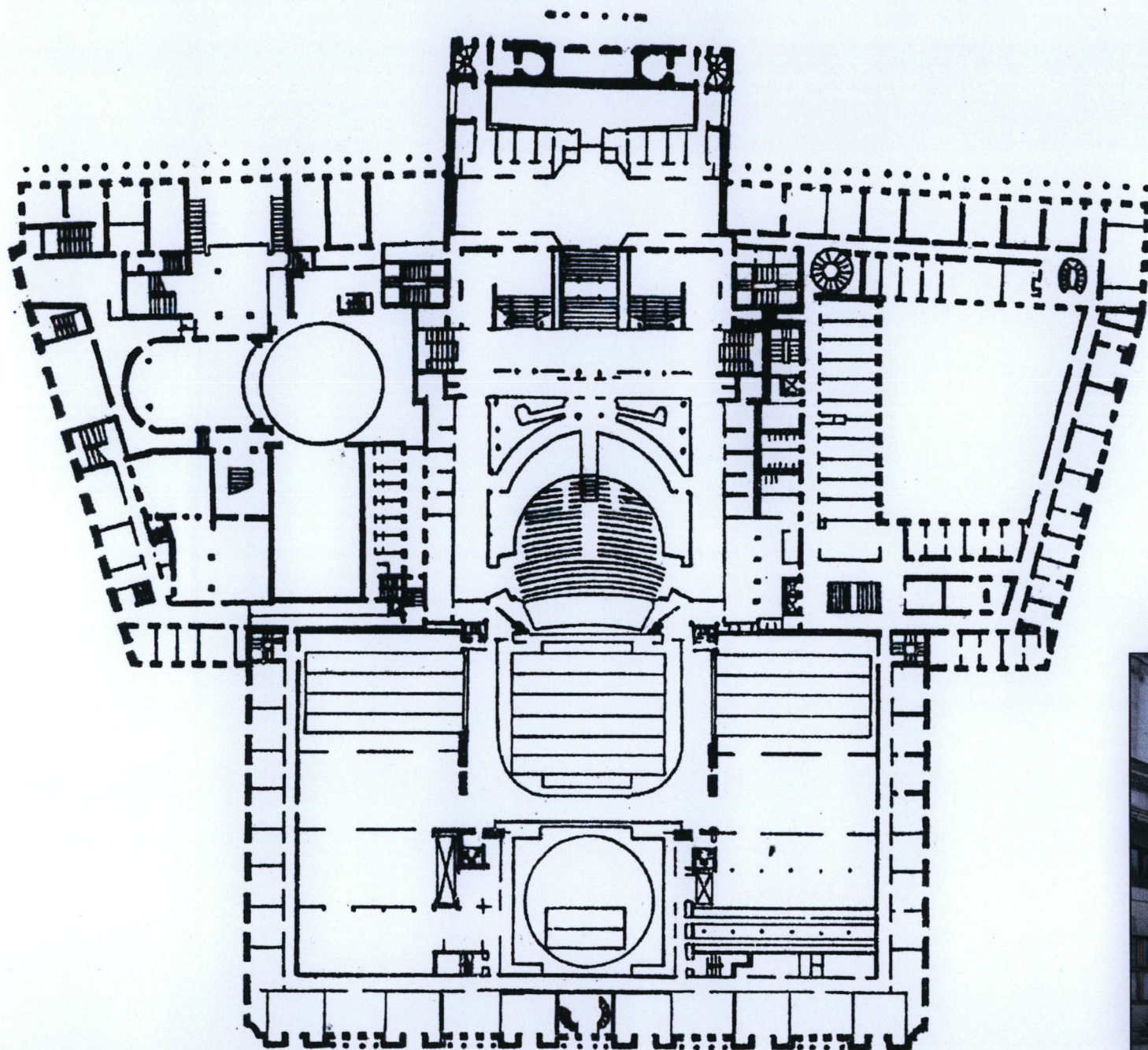
Elewacja zachodnia (od ul. Wierzbowej) trzynastoosiowa, czterokondygnacyjna, zróżnicowana na parzystych osiach prostokątnymi wnękami ujętymi półkolumnami w partii przyziemia tokańskimi w partii przyziemia w porządku jońskim. Pomiędzy kolumnami przepruto prostokątne otwory okienne i drzwiowe w arkadowych obramieniach, uzupełnionych częściowo o przeszklone partie półkolistych nadświetli. Układ kondygnacji opracowany został analogicznie do północnej elewacji skrzydeł bocznych. Powyżej mezzanina przebiega gzyms kordonowy poprzedzony tryglifowym fryzem.

Elewacja wschodnia (od ul. Moliera) w części oryginalnej pięcioosiowa stanowi przedłużenie kompozycyjne północnej elewacji skrzydła bocznego, pozbawiona jest kompozycji z kolumnadą.

Wnętrza: zachowane w pierwotnej formie w obrębie Sal Redutowych w skrzydle zachodnim, funkcjonujących obecnie jako Muzeum Teatralne. Składają się z czterech sal, powiązanych amfiladowo. Sala główna skomunikowana jest z pozostałymi jońskimi serlianami i wspólną antresolą z balustradą tralkową. Pozostałe wnętrza są kreacją budowy teatru w latach 1954 – 1965 wg. projektu zespołu architektów pod kierunkiem B. Pniewskiego i nie nawiązują do form przedwojennych.

Instalacje: wodno – kanalizacyjna, elektryczna, gazowa, klimatyzacja.

1. Korpus główny z perystylem i podjazdem

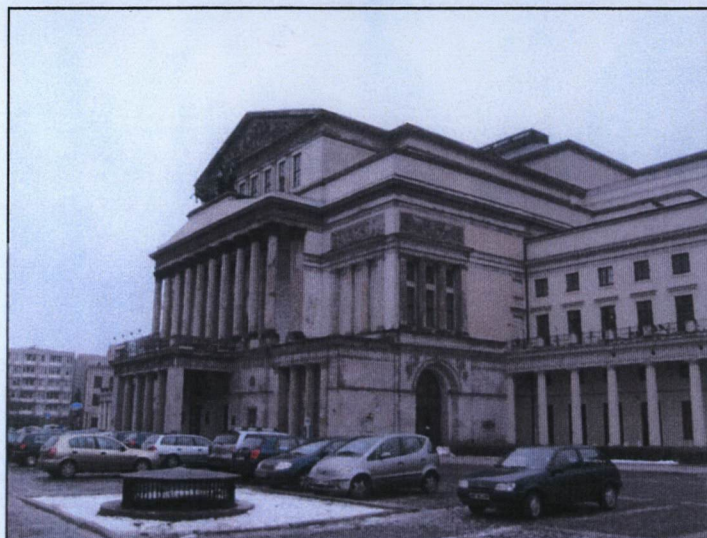
2. Fragment podjazdu od str. wsch.

1. Miejscowość WARSZAWA
2. Dzielnica ŚRÓDMIEŚCIE

5. Obiekt (nazwa jak w karcie)
TEATR WIELKI

6. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
zdjęcia elewacji i wnętrz

1 Widok fasady od strony zachodniej

2. Fragment zwieńczenia portyku i tympanon fasady

4. Plaskorzeźbiony fryz od zachodniej strony podjazd

5. Widok od strony pl. Piłsudskiego

6. Widok skrzydła wschodniego

7. Widok skrzydła zachodniego. Elewacja od ul. Wierzb

1. Widok klatki schodowej

2. Widok foyer

3. Sale Redutowe

4. Sale Redutowe

5. Klatka schodowa

6. Westybul